

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1975

BRNO 1977

V roce 1975 odkryl výzkum v Komárově plochu jižně od kostela v nynější farské zahradě. V sondě byla objevena masivní zeď gotického objektu přiléhajícího k jižní stěně dnešní kostelní sakristie. Zdivo vytváří tři strany obdélníkového půdorysu, a to jeho severní, východní a jižní část. Severní stěny byly dříve užit jako základu zdiva dnešního kostela. Nalezené zdi jsou oboustranně lícovány a uprostřed jsou vyplněny drobným kamením zalitým maltou. Materiálem byl převážně lomový kámen, částečně i kvádrky, pravděpodobně převzaté z interiéru starší románské stavby. Na několika z těchto kvádrků jsou zbytky barevných omítek. Uvnitř zmíněného objektu byly nalezeny dva horizonty silně rozrušené maltové podlahy. Ze západní strany objektu zbyl pouze základ zdi, tvořený vrstvou klasovitě kladeného kamenného síťtu, který odpovídá základovému zdivu románských částí kostela.

Archeologický výzkum v Brně-Komárově bude pokračovat v příští výzkumné sezóně.

Frühmittelalterliche Grabung in Brno - Komárov /Bez. Brno - město/. In der ersten Grabungsphase widmete man die Aufmerksamkeit dem Raume südlich des turmartigen Anbaues auf der Westseite der Kirche, wo Mauerfundamente abgedeckt wurden, senkrecht auf die Südmauer des Anbaues orientiert und sich in einer Länge von 35m erstreckend. Es handelt sich offensichtlich um eine jüngere Mauer, die nicht zu dem romanischen Bauteil des Klosters gehörte. Bei ihrer Abdeckung hat man in einer Entfernung von 5,5m von der Kirchenmauer einen Brunnen entdeckt, von ungefähr viereckigem Grundriss, die Seiten betragen ca. 140cm und die Tiefe 228cm. Seine Wände sind bis zum Boden mit Bruchstein gemauert, den Boden bildet feiner Mergelton. Die Mündung des Brunnens ist mit einem teilweise erhaltenen Ziegelgewölbe überdeckt. Im Brunneninhalt fand man eine Menge an Keramik, Holz, Glas, Ruten, Leder, Kerne und Fruchtschalen. Die keramischen Funde repräsentieren 8 ganze Gefässe und zahlreiche Bruchstücke, von denen 12 Gefässe rekonstruiert werden konnten. Eine sehr zahlreiche Fundgruppe bildeten Holzgegenstände. Zahlreich sind Teile von Fassbinderschüsseln, auch Bruchstücke von gedrehten Gefässen, zwei Löffel, geschnitzte Gegenstände, den Eindruck von Schachfiguren erweckend, zwei Holzschwerter, das Bodenbruchstück eines grossen Gefässes, der Teil eines Balkens und eine grosse Menge von Bruchstücken bearbeiteten Holzes wurden gefunden. Das geborgene Glas stellen Bruchstücke von Flaschen, von flachem Glas, der Gefässteil aus purem Glas und aus Milchglas, und vor allem Kelchbruchstücke mit angeschmolzenem Dekor vor. Die Datierung aller Gegenstände, die aus dem untersuchten Brunnen stammen, kann nach der gefundenen Keramik in das 14. bis in den Beginn des 15. Jahrhunderts vorgenommen werden, dem auch das Alter des Glases entspricht.

DOHLED A ZÁCHRANNÝ VÝZKUM PŘI POZEMNÍCH ÚPRAVÁCH V MÍSTECH ZANIKLÉ STŘEDOVĚKÉ OSADY STUDÝŇ U ZBÝŠOVA

/ okr. Brno - venkov /

Zdeněk Měřínský, AÚ ČSAV Brno

/ Tab. 26, 27 /

V květnu 1975 ohlásil M. Soukop ze Zbýšova, že v místech zaniklé středověké osady Studýň zahájilo JZD Zákřany rozsáhlé terénní úpravy spojené s rekultivací pozemků pastviny na jižním svahu spadajícím k Neslovskému potoku, v místě, vzdáleném asi 150 až 200 m východním směrem od soutoku Zbýšovského a Neslovského potoka. JZD Zákřany nálezy nehlásilo a v době příchodu referenta byla již plocha pastviny, která nebyla nikdy orána, ze 70% zničena. Záchranný výzkum, jenž probíhal 21.-22.V.1975, 17.VIII., 1.IX., 6.-7.IX. a 14.IX.1975 se proto soustředil na vybrání některých rýsujících se objektů a jejich nenarušených zbytků, a na dohled při zemních úpravách. Obrovský kus práce zde udělal M. Soukop ze Zbýšova, který soustavně sledoval lokalitu a zachránil mnoho archeologického materiálu z kulturních vrstev a objektů narušených skryvkou travnaté louky na jižním svahu údolí Neslovského potoka.

Celá plocha byla rozdělena na úseky 2 a 3 povrchového sběru /úsek 1 je na poli těsně u potoka a pochází z něj keramika sbíraná zde v roce 1971 a úsek 4 ležící při soutoku Zbýšovského a Neslovského potoka, kde konal výzkumy V. Čapek/. Celkem bylo povrchovým sběrem z narušených kulturních vrstev a objektů získáno kolem 900 ks vyříděných keramických fragmentů. Nejstarší, celkem ojedinělé zlomky, lze vřadit již do středohradištního období, početnější jsou zastoupeny nálezy z 10. století a hlavní masu materiálu tvoří mladohradištní keramika datovatelná do 11. až 1. poloviny 13. století. Jsou v ní zastoupeny hrnce s válcovitým hrdlem /tab. 27 : 3/, dvoukónickým okrajem a okrajem svisle vytaženým, který je mnohdy zdoben radélkem či vlnicí. Radélkovaná výzdoba, jež se zde objevuje ve velkém množství, náleží patrně převážně až keramice 13. století. Ostatní výzdoba je zastoupena žlábký, objevují se též vlnice a šikmé vsky. Poměrně menší počet den má značky. Pokud lze ze zlomků zjistit, tvořily keramický sortiment především hrncovitě nádoby, zásobnice a ojedinele i láhev. Koncem 13. století se začíná na lokalitě vyskytovat i vyspělé černě zakuřované hrnčířské zboží vyráběné z hmoty s bohatou příměsí slídy. Oproti hradištní keramice je jeho procentuální zastoupení malé. Z nalezených zlomků lze zjistit používání hrnců, hrnků, misek, miskovitých poklic, poklic kotoučovitých a zvonovitých, zásobnic, džbánů, misek s vertikálně vytaženým uchem, konvic s třmenovým uchem atd. Tato keramika ukazuje převratné změny; které se v hrnčířské výrobě odehrály ve 2. polovině 13. století. Pro slídivou, černě zakuřovanou keramiku nacházíme analogie na blízkém opuštěném středověkém sídlišti Řevušín u Nové Vsi /okr. Brno-

venkov/, jež zaniklo v 1. polovině 14. století.³ Výjimečným nálezem je zlomek odříznuté hody miniaturní nádoby, která se svým provedením i materiálem hlásí do okruhu červeně malované keramiky západoevropské provenience. Pravděpodobně ji lze datovat do 13. století. Kromě keramiky byly při povrchovém průzkumu nalezeny i dvě poškozené železné ostruhy s bodcem, železné nože a další kovové předměty, kamenný žernov, atd.

V úseku 2 lokality byly vybrány celkem dva objekty /obj. 1, 4/, obě kotlovité jámy. V této dolní části svahu byly znatelné i kamenné destrukce základů nadzemního objektu, jenž patrně náležel nejmladší fázi osídlení lokality, tedy do 2. poloviny 13. století. Destrukce však byla zničena, aniž mohla být odkryta či alespoň zdokumentována.

V úseku 3 lokality /horní část louky na svahu k Neslovskému potoku/ byly zjištěny objekty 2, 3, 5, 6. Objekt 2 byla menší obdélníková jáma se zaoblenými rohy, poměrně mělká. Její rozměry byly 120 x 80 cm, hloubka 22 cm pod úroveň podloží. Obsahovala množství zlomků keramiky, z nichž se podařilo rekonstruovat jeden celý hrnc /tab. 27 : 1/. Většina fragmentů keramiky včetně hrnce je zdobena radélkem. Celý soubor lze datovat do 1. poloviny 13. století, pravděpodobně blíže k přelomu 1. a 2. poloviny. Největším překvapením byl objekt č. 3. Byla to hlubší nepravidelná oválná jáma se stopami kúlů po obvodě. Její rozměry byly zhruba 460 x 260 cm a na dně v hloubce asi 180 - 190 cm se nacházely dvě pravděpodobně chlebové pece s částečně zachovalými klenbami /tab. 26/. Zásyp jámy obsahoval v horní vrstvě keramiky stejného charakteru jako v objektu 2. Z nalezených zlomků šla slepit láhev zdobená radélkem /tab. 27 : 4/, radélkovaný hrnc /tab. 27 : 2/ a část většího radélkovaného hrnce. V zásypu byla nalezena též velká bronzová esovitá záušnice. Stratigrafická situace nad a okolo obj. 3 byla velice složitá. Bohužel však došlo k jejímu porušení při rekultivaci celé plochy. Zemní práce narušily hlavně kamennou destrukci /obj. 5/ východně od objektu 3. Také tuto kamennou destrukci lze interpretovat jako základy nadzemního domu a podle keramiky ji připsat zánikovému horizontu Studýně. Objekt 6 byl sledován pouze ve vztahu k obj. 3, se kterým byl v superpozici. Jeho výplň i keramický materiál byly shodné s kúlovou jámou zahloubenou do obj. 3 a lze jej také podobně jako kúlovou jámu datovat do závěrečné fáze sídliště na přelom 13. a 14. století.

Záchranné výzkumy a povrchové sběry na Studýni upřesnily datování celé lokality. Počátky zdejšího osídlení sahají již do velkomoravského období a od té doby se sídliště plynule vyvíjelo. Studýň musela podle nálezů keramiky /zastoupení slídivého zboží/ a hlavně podle písemných pramenů, které ještě v letech 1269 - 1288⁴ jmenují ves jako usedlou, zaniknout na přelomu 13. a 14. století.

P o z n á m k y :

- 1 Měřínský Zd., Povrchový průzkum zaniklé středověké osady Studýň u Zbýšova /okr. Brno-venkov/, PV 1973, Brno 1974, 76.
- 2 Měřínský Zd., První archeologické výzkumy zaniklých středověkých osad na Moravě. Příspěvek k dějinám moravské archeologie, SPFFBÚ E 20 /1975/, v tisku.
- 3 Měřínský Zd., Zaniklá osada Řevušín u Nové Vsi /okr. Brno-venkov/, VVM XXII, 1970, 30-42.
- 4 CDM IV, 39 č. 31, 40 č. 32, 253 č. 187, 257-258 č. 192, 266-267 č. 202, 350-351 č. 272, 351 č. 273, 352 č. 274.

Aufsicht und Rettungsgrabung bei Terrainherrichtungen an den Stellen der mittelalterlichen Wüstung Studýň bei Zbýšov /Bez. Brno-venkov/. Im Mai 1975 eröffnete die LPG Zákřany eine Rekultivierung der Grundstücke an den Stellen der mittelalterlichen Dorfwüstung Studýň, die auch durch schriftliche Quellen aus den Jahren 1269 - 1288 belegt ist. Aus den gestörten Kulturschichten und Objekten wurden Keramikbruchstücke, die in das 9. - 13. Jahrhundert datiert sind, eiserne Gegenstände, Schlacke, ein Mahlstein, usw. gewonnen. Der Grossteil der keramischen Funde ist mit einem Rädchendekor verziert. Ausser vereinzelt Bruchstücken mittelburgwallzeitlicher Keramik und einer Menge typischer jungburgwallzeitlicher Gefäßformen, sind in dem Fundkomplex auch Fragmente, die für das 13. Jahrhundert charakteristisch sind und eine kleinere Menge entwickelter schwarz angerauchter Töpfereiproduktion mit reichem Inhalt an Glimmer vertreten. Diese gehört bereits dem Wüstungshorizont der Siedlung an und man kann sie in den Endzeitabschnitt des 13. Jahrhunderts und den Beginn des 14. Jahrhunderts datieren.

Untersucht wurden insgesamt 6 Objekte, von denen jedoch Obj. 5 und 6 nur teilweise. Die grösste Überraschung brachte Objekt Nr. 3 - eine unregelmässige ovale Grube im Ausmasse von 460 x 260 cm, an den Rändern mit Pfostengruben gesäumt. Auf dem Boden dieses Objektes befanden sich in einer Tiefe von ca. 180 - 190 cm zwei vermutliche Brotöfen mit teilweise erhaltenen tönernen Kuppeln. Die Aufschüttung der Grube enthielt in der oberen Schicht Keramikbruchstücke mit Rädchenverzierung. Aus den Bruchstücken konnte man eine Flasche, einen Topf und den Teil eines grösseren rädchenverzierten Topfes rekonstruieren. In der Aufschüttung hat man auch einen grossen bronzenen S-förmigen Schläfenring gefunden. Objekt 3 kann in die 1. Hälfte des 13. Jahrhunderts, vermutlich näher zur Wende der 1. und 2. Hälfte des 13. Jahrhunderts datiert werden. Ein übereinstimmendes Material, also auch eine gleiche chronologische Stellung hatte Objekt 2, das sich südlich von Obj. 3 befand. Obj. 5 und 6 kann man bis in die Abschlussphase der Siedlung, in die Wende des 13. und 14. Jahrhunderts datieren.

Tab. 26

Zbýšov /okr. Brno-venkov/. Zaniklá středověká osada Studýň. 1 pohled na objekt č. 3 s pecemi ; 2 detailní pohled na jižní pec na dně objektu č. 3. - Mittelalterliche Dorfwüstung Studýň. 1 Ansicht auf Objekt Nr. 3 mit Ofen ; 2 Detailansicht auf den südlichen Ofen am Boden des Objektes Nr. 3.

1

2

3

4

Tab. 27

Zbýšov /okr. Brno-venkov/. Zaniklá středověká osada Studýň. Ukázka keramiky. 1 objekt č. 2 ; 2,4 objekt č. 3 ; 3 povrchový sběr. - Mittelalterliche Dorfwüstung Studýň. Keramikprobe. 1 Objekt Nr. 2 ; 2,4 Objekt Nr. 3 ; Lesefund.

P Ř E H L E D V Ý Z K U M Ů 1 9 7 5

Vydává : Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor : Akademik Josef Poulík
Redaktoři : Dr. A. Medunová, dr. J. Meduna, dr. J. Říhový
Překlady : Dr. R. Tichý, E. Tichá
Kresby : Doc. dr. B. Klíma, A. Životská
Na titulním listě : nádobka z velatického žárového hrobu ze Šlapanic
Tisk : Geografický ústav ČSAV v Brně
Evidenční číslo : ÚVTEI - 73332
Vydáno jako rukopis - 450 kusů - neprodejně